

נפלאות הרמב"ן

גליון ל"ג
פר' מטות מסעי
תשפ"א

יו"ל ע"י
מכון לימוד
ההדרת הרמב"ן

בגליון:

חילוקי רבינו
בו יבוארו מקומות בו רבינו מפרש דעתו הק' דלא כשיטת רש"י

אוצרות רבינו
פנינים יקרים, אוצרות מחודשים מבראו של רבינו

מעשה חש"ב
עיונים וביאורים במשנתו של רבינו

אוצרות רבינו

סמיכות הפרשיות

ובאה הפרשה הזאת בכאן מפני שהזכיר נדרי גבוה לבד מנדריכם ונדבותיכם לעולותיכם ולמנחותיכם ולנסכיכם ולשלמיכם (במדבר כט לט) אמר עוד מלבד אלה הנדרים הנזכרים יש עוד נדרי הדיוט וככל היוצא מפיו של אדם חייב לקיים ולעשות כל אשר אסר על נפשו ובכולן לא יחל דברו אבל אחרים מוחלין לו.

איט פי ידיר נדר לה' וכו' לא יחל דברו
כָּפַל הַיָּצָא מִפִּי יַעֲקֹב (א ב)

דיני התרת נדרים הם הלכה למשה מסיני

הנה היתר הנדרים לא נתפרש בתורה אבל הוא הלכה למשה מסיני תלאו הכתוב בחוט השערה כמו שאמרו (הגינה י) היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמוכו אלא שרמו לו הכתוב 'לא יחל דברו' כלומר שלא אמר לא יעבור על דברו.

גדר האיסור שלא יחל דברו וסיבת ההיתר
כשב"ד מפיר לו הנדר

אבל צוה שלא יחל דברו שלא יעשה הנדר חלול כי בבואו לב"ד וימצאו לו פתח ונחם עליו והם ימחלו לו איננו מחלל אותו.

ואם הפך יפך אתם אחרי טעמו
וַיִּשְׁאַל אֶת יַעֲקֹב (א ב)

מדוע דוקא בבעל הזכירו שישא את עונה באם יפך אחרי יום שמעו?

והזכיר הכתוב זה בבעל והוא הדין לאב אבל דבר הכתוב בהווה כי האב ישתמר מזה לאהבת בתו והבעל אולי ישנא אותה וחושב לתת עליה אשם.

נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים
אֲחֵר תִּקְרָא אֶת עַמִּיךָ (א ב)

מדוע דוקא משה ינקום נקמת המדינים?

א. נגוד על משה רבינו שלא יעבור את הירדן אבל מעבר לירדן עשה כל מצות ישראל נצח שני מלכי האמורי הגדולים וחלק את ארצם בנחלה והוא ראוי שיעשה נקמה בשונאי ה' ואין על יהושע רק מצות הארץ. [הנקמה היא חלק ממצוות ה' במדבר]

ב. ועוד שחלק לו הקב"ה כבוד זה שיראה וישמח צדיק כי חזו נקם וזה טעם אחר תאסף אל עמך.

חילוקי רבינו

וַיִּדְבֶר מֹשֶׁה אֶל רֵאשֵׁי הַמַּטּוֹת לֵבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' (א ב)

ביאור 'ראשי המטות לבני ישראל' ולמי לימד משה דיני נדרים?

רש"י	רבינו
ראשי המטות חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואח"כ לכל בני ישראל ומנין שאף שאר הדברות כן תלמוד לומר (שמות לד לא - לב) 'וישבו אליו אהרן וכל הנשיאים בעשה וידבר משה אלהם ואחרי כן נגשו בני ישראל' ומה ראה לאמרה כאן למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה ואם אין יחיד מומחה מפר בשלשה הדיוטות או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד נאמר כאן 'זה הדבר' ונאמר בשחוט חוץ (ויקרא יז ב) 'זה הדבר' מה להלן נאמרה לאהרן ולבניו וכל בני ישראל שנאמר (שם) 'דבר אל אהרן וגו' אף זו נאמרה לכולן [ראשי המטות הם ידברו אל בני ישראל]	א. וראשי המטות לבני ישראל הם נשיאי הדגלים שהעמידו אותם המטות על דגליהם אחר שמתו נחשון בן עמינדב וחבריו ופי' וידבר משה אל ראשי המטות כי אין צורך ללמד לכל בני ישראל שהאב והבעל יכולין להפר נדרי ענוי נפש [ראשי המטות שמינו בני ישראל להם ידבר משה דיני נדרים]. רבינו מהאר מו הנשיאים האלו א. אפשר שהיו הנזכרים בפרשת הנחלה אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם את הארץ (במדבר לד יז). ב. או שהיו אחרים כי שם ידבר הכתוב על העתיד כי בעת חלוק הארץ יהיו הנזכרים חיים ויעמדו עליהם. ג. ירמוז עוד למדרש רבותינו (נדרים עח.) כי לראשי המטות יד ושם בנדרים יותר משאר העם שיחיד מומחה מתיר הנדר [ראשי המטות יש להם דין מיוחד בנדרים שמתירים הנדר].
ראשי המטות חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואח"כ לכל בני ישראל [לימד פרשת נדרים כמו שלימד כל התורה לנשיאים ואח"כ לכל בני ישראל].	פירוש וידבר משה אל ראשי המטות כי אין צורך ללמד לכל בני ישראל שהאב והבעל יכולין להפר נדרי ענוי נפש ואולי צריך להעלים אלה החוקים מהם שלא ינהגו קלות ראש בנדרים אבל לחכמי ישראל ראשי שבטיהם לימד המשפט והנה היתר הנדרים לא נתפרש בתורה אבל הוא הלכה למשה מסיני והטעם בזה כאשר אמרתי שעשה היתר הנדר והשבועה בסתרי התורה שלא יאמרו אלא לראויים להם ויכתבו ברמיזה [פרשת נדרים נאמרה רק לנשיאים ולא לבני ישראל].

לכל עניני המכון הערות והארות ניתן לפנות למייל או לטל:
h0548402450@gmail.com

054-8402450

כל הזכויות שמורות ©

וזאת למודעי כי העיקר להגות בתורת רבינו הק' בלשונו הטהור והזהב ובכל דברי תורותיו הק', אך להקל על המתקרים לקודש באנו להכניסם אל תחת כנפי השכינה תורתו של רבינו. והשתלנו להיצמד ללשונו של רבינו הק' ורק במקום שהוצרכנו לקצר או לבאר הוספנו או הורדנו כמה מילים להבנת הדבר לאנשים פשוטים כמונו עד שנוכח כולנו להגות בפנים בתורותיו הק'.

ואך למותר הוא לפרט שאם שגינו בהבנת דברי קדשו הטעות וחוסר ההבנה היא בנו.

מתוך הקדמתו של רבינו לפי' עה"ת:

'ועתה דע וראה מה אשיב שואלי דבר בכתיבת פירוש התורה, אבל אתנהג כמנהג הראשונים, להניח דעת התלמידים גיעי הגלות הצרות, הקוראים בסדרים בשבתות ובמועדים, ולמשוך לבם בפשטים ובקצת דברים נעימים לשומעים וליודעים חן. ואל חנוך יחוננו ויברכנו. ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם, עכ"ל'.

אֵיךְ פִּי יִדְרֵךְ נֶדְרָה לְהַ' אוֹ הַשְׁבַּע שֶׁבָּעָה לְאִסּוֹר אֶסֶר עַל נִפְטָה לֹא יִחַל דְּבָרוֹ
כָּל הַיָּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה (ב)

מהו נדר?

ביאור דברי רבינו מדוע לא יוכלו הנכשלים בכנות מואב לנקום נקמת ה'

לא שלא שם כל עם הצבא ואע"פ שהיו המדינים עם רב והערים בצורות גדולות מאד והטעם כי הנכשלים בכנות מואב היו רבים ואינם ראויים לנקמת ה' על כן בחרו אנשים צדיקים וידיעים לשבטיהם

א. כי מי שנכשל מסתמא לא יכול להגיע לכך שהדבר יהיה אכפת לו עד דכרוכה של נפש בכדי שהפעולה שלו תקרא 'נקמת ה' להיות נוקם נקמת ה' יכול להיות רק מי שנקי לגמרי מכוזה סוג מכשול, נקמת ה' היא מכח זה שהענין של החטא מתועב בתכלית, ה' הרי נוקם את נקמתו על העון מכיון שבאמת הוא יודע כמה רע ומאוס הוא וכדי שיהיה שייכות לנקמת ה' צריך לאחוז מאד רחוק מהענין של העון הזה, אם יש איזו שייכות לכוזה סוג מכשול אין שום שייכות לנקמת ה' כי אז הנקמה לא נעשית מכח ההכרה בפחיתות ובמיאוס של הדבר (אור לעינים)

ב. ע"פ רש"י (בראשית י"ז) אל תביט אחריו אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה נצול ואינך כדאי לראות בפורענותם ואתה נצול שהניצול בזכות אחרים אינו כדאי וראוי לראות הנקמה והפרועניות ברשעים ולכן אלו הנכשלים בכנות מדין לא יכולים לראות נקמת ה' בהם.

רש"י

נדר האומר הרי עלי קונם שלא אוכל או שלא אעשה דבר פלוני יכול אפילו נשבע שיאכל נבלות אני קורא עליו 'ככל היוצא מפיו יעשה' תלמוד לומר 'לאסור איסור' לאסור את המותר ולא להתיר את האסור [נדר הוא קבלת איסור על הגברא]

רבינו מקשה על רש"י

ולשון ספרי (מסות קג) אינו כן אלא שנו על לאסור איסור יכול אפילו נשבע לאכול נבלות וטרפות שקצים ורמשים קורא אני עליו ככל היוצא מפיו יעשה ת"ל לאסור אסור על גפשו לאסור את המותר ולא להתיר את האסור הזכירו הדבר הזה בשבועות והרב החליפו לנדרים ולפי דעתי שלא נזהר שהרי אמרו (נדרים ב) בנדרים דהוה אסור חפצא עליה ולפיכך אינן חלין על דבר שאין בו ממש כגון נדר עלי שלא אדבר עמך או שלא אלך או שלא אישן וכיוצא בהם.

האם נדר חל על דבר איסור?

רש"י

נדר האומר הרי עלי קונם שלא אוכל או שלא אעשה דבר פלוני יכול אפילו נשבע שיאכל נבלות אני קורא עליו 'ככל היוצא מפיו יעשה' תלמוד לומר 'לאסור איסור' לאסור את המותר ולא להתיר את האסור [נדר על האיסור אינו חל].

• וכן הן חלים בקיום לא תעשה כמו המדיר את אשתו מתשמיש המטה שאסור (שם יד:) אע"פ שמבטל מצות לא תעשה.

• וכן הוא חל נדר בתוך נדר כגון שנדר שלא לאכול נבלה.

נמצא שהנדר חל לאסור את האסור ולהתיר לעצמו שלא יעשה מה שהוא אסור לעבור עליו אלא שאינם חלין לעבור בידים על לא תעשה [הנדר חל לעבור על איסור בשב ואל תעשה ולא בקום עשה איסור]

אבל השבועות אינן חל לאלא לאסור את המותר אינן נוהגות בדבר מצוה כלל לא בבטול מצות לא תעשה ולא בקיומו ולא בשבועה שלא אעשה סוכה ושל אנית תפילין ואפילו בקיום מצות עשה אינן חלות שאלו נשבע לקיים את המצוה ולא קיים אינו מתחייב בה משום שבועה ולא מלקות ולא קרבן אלא דשרי ליה לרוזני נפשיה (שם ה) דכתיב (תהלים קיט ק) נשבעתי ואקימה לשמור משפטי צדקך ומפני כן בשבועות בלבד הוא נדרש לאסור אסור על גפשו והלכות גדולות הן הבקי ימצאם במקומותם.

רבינו

וכן לאסור את המותר ולא להתיר את האסור אין ראוי להזכירו בנדרים [כי הנדר חל בדברים דלהלן]:

- לפי שהן חלין על דבר מצוה כדבר הרשות שהאומר בנדר סוכה שאיני עושה [שלא יאכל בסוכה] או [שלא יניח] תפילין אסור במצוות האלו (נדרים טו.) שהנדר חל ואע"פ שעובר על מצות עשה

נמצא שהנדר חל לאסור את האסור לעצמו שלא יעשה מה שהוא אסור לעבור עליו אלא שאינם חלין לעבור בידים על לא תעשה [הנדר חל לעבור על איסור בשב ואל תעשה ולא בקום עשה איסור]

אבל השבועות אינן חל לאלא לאסור את המותר אינן נוהגות בדבר מצוה כלל לא בבטול מצות לא תעשה ולא בקיומו ולא בשבועה שלא אעשה סוכה ושל אנית תפילין ואפילו בקיום מצות עשה אינן חלות שאלו נשבע לקיים את המצוה ולא קיים אינו מתחייב בה משום שבועה ולא מלקות ולא קרבן אלא דשרי ליה לרוזני נפשיה (שם ה) דכתיב (תהלים קיט ק) נשבעתי ואקימה לשמור משפטי צדקך ומפני כן בשבועות בלבד הוא נדרש לאסור אסור על גפשו והלכות גדולות הן הבקי ימצאם במקומותם.

וְאִם הֵיכָא אָהִיָּה אֲתָהּ קְיוּם שְׁמַעוּ כָּל נְדָרֶיהָ וְאִסְרֶיהָ אֶסֶר אֶסֶר עַל נִפְטָה לֹא יִקְוֶם נְה' יִסְלַח לָהּ כִּי הֵיכָא אָהִיָּה אֲתָהּ (ב)

ביאור ה' יסלח לה כי הניא אביה אותה'

רש"י

וה' יסלח לה במה כתוב מדבר באשה שנדרה בנוזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה ועוברת על נדרה ושותה יין ומטמאה למתים זו היא שצריכה סליחה ואע"פ שהוא מופר ואם המופרין צריכין סליחה ק"ו לשאינן מופרין [אפילו שהניא אביה אותה מ"מ צריכה סליחה וה' יסלח לה].

רבינו

אמר וה' יסלח לה כי הניא אביה אותה להגיד שלא נאמר יסלח לה רק כאשר תעשה אחרי הנאת האב לא מתחלה אם עברה על הנדר ואחרי כן הניא אותה כמו שאמרנו (נזיר כא:) דמיגז גיזי ואינו עוקר נדר מעיקרו [ה' יסלח לה כי עברה על הנדר אחרי שהניא אביה אותה].

כָּל נֶדְרָה וְכָל שְׁבָעָה אֶסֶר לְעֵנֵת נִפְטָה אֵיטָה יְקִימוּ וְאֵיטָה יִפְרְנוּ (ב ד)

איֵלֹו נְדָרִים הִבְעֵל מִפְרִי?

רש"י

כל נדר וכל שבועת אסור לענות גפשו לפי שאמר שהבעל מפר יכול כל נדרים במשמע ת"ל לענות גפשו אינו מפר אלא נדרי ענוי נפש והם המפורשים במסכת נדרים.

אף על פי שאין בהם ענוי נפש כגון שלא אכחול ושלא אפקס ושלא אשמש מטתי והם שאמר בהם (פסוק יז) 'בין איש לאשתו' כדמפורש בפרק אחרון של נדרים (עט:).

איֵלֹו נְדָרִים הִאֵב מִפְרִי?

רבינו

[כתב הרא"ם שרש"י סובר שהאב מפר כל הנדרים כמשמעות הפסוק (ו) 'ואם הניא אביה אותה וגו' כל נדריה ואסריה אשר אסרה על נפשה לא יקום' ולכן באב לא כתב רש"י שמפר רק נדרי ענוי נפש ודברים שבינה לבינו].

מה הבעל אינו מפר אלא דברים שבינה ודברים שיש בהם ענוי נפש אף האב אין מפר אלא דברים שבינה לבינה ודברים שיש בהם ענוי נפש וכך היא שנויה עוד בגמרא של נדרים ירושלמי (פ"א ה"א).

באיזה אופן הוא נושא את עוונה?

רש"י

רבי אברהם כתב ונשא את עוונה כי היא ברשותו רבינו מאיר לפי אב"ע ענושא את עוונה כי היא ברשותו

ובנשא את עוונה הוא מוכנס תחתיה למדנו שהגורם תקלה לחבירו הוא נכנס תחתיו לכל עונשין.

רבינו מאיר לפי רש"י ענושא את עוונה שגורם לה תקלה

אם כן ענין הכתוב יהיה במכריח אותה לעשות מה שאסרה על נפשה [אבל בעברה על הנדר ברצונה אינו נושא את עוונה].

רבינו אינו סובר כאב"ע

אינו נכון.

נראה שהאשה הזאת שוגגת או מוטעית כי הכתוב מדבר בבעל ששמע ואין האשה יודעת בו ואחר זמן הפר ואמר לה שהוא יום שמעו ולימדנו הכתוב שני דברים שהבעל נושא עון כאלו הוא נדר ויחל דברו ושהיא פטורה אין עליה מעונש השגגות כלל אבל אם האשה יודעת שלא הפר ביום שמעו ובקיימה בדין הזה הנה היא חייבת וגם הבעל אינו גורם התקלה אבל עונשו במי שיכול למחות ולא מיחה.

נקם נקמת גני יִטְרָאֵל מֵאֵת הַמְדִינִים אַחַר תִּאֶסֶף אֶל עַמֶּיךָ (לא טז)

מדוע נצטווה לנקום מאת המדינים?

רבינו (לעיל כה יח)

א. כי זקני מדין חשבו המחשבה הרעה הזאת, כמו שנאמר (לעיל כב ד) ויאמר מואב אל זקני מדין, כי בהם נתיצצו מתחלה והם נתנו צצה זו למואב שתזניגה בנותם עמהם ויצמידו אותם לבעל פעור להדיחם מעל השם.

רש"י

א. מדינים נתעברו על ריב לא להם.
ב. שהפקירו בנותיהם לזנות כדי להטעותם אחר פעור (רש"י לעיל כה יח).

ב. ועוד ששלחו להם בת מלכם לזנות עמהם, וזה טעם ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחותם. כי לולי מדעת יועצי המלכות נעשה, כבודה בת מלך במדין מה תבקש בשטים בערבות מואב לבא אל מחנה עם אחר, כי ישראל בערבות מואב בשטים היו, ומאין תבא שם המדינית הזאת. אבל היתה יפת תאר מאד, ושלחו אותה זקני מדין שם כי אמרו בתואר אשה יפה רבים הושחתו.

מדוע לא נצטווה לנקום מאת המואבים?

רבינו (לעיל כה יח)

על דרך הפשט עוד, ארץ עמון ומואב השם נתנה לבני לוי ירושה בעבור לוי אביהם ששרת את הצדיק וגלה עמו לאותה הארץ, ולכן לא הרשה לעשות להם רעה בארצם, אבל מפני חטאם שהרחיקו את ישראל ולא קרבו אותם, הענישם להרחיקם מעל עמו וצוה לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' (דברים כג ד), מדה כנגד מדה.

רש"י

א. לא מאת המואבים שהמואבים נכנסו לדבר מחמת יראה שהיו יראים מהם שיהיו שוללים אותם שלא נאמר אלא ואל תתגר במ מלחמה' (דברים ב ט).
ב. דבר אחר מפני שתי פרידות טובות שיש לי להוציא מהם רות המואביה ונעמה העמונית.

וַיִּטְלַח אֶתְּם מִנְּה אֶלְךָ לַמְּטָה לְצָבָא אֶתְּם וְיִקְצֹף מִנְּה עַל פְּקוּדֵי הַחַיִל וְכוּ' וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִנְּה הַחַיִּיתֶם כָּל נִקְבָה (ה) הַנְּה הָיוּ לְגֵי יִטְרָאֵל דְּבַר קְלָעַם (לא יז)

מדוע שלח משה את פנחס לנקום מאת המדינים?

רבינו

משה חלק כבוד לפנחס שהתחיל במצוה ועליו לגומרה ועשאו משוח מלחמה זו ואין ראוי שילך אלעזר כי הוא הכהן הגדול.

רש"י

מפני מה הלך פינחס ולא הלך אלעזר
א. אמר הקב"ה מי שהתחיל במצוה שהרג כזבי בת צור יגמור.
ב. דבר אחר שהלך לנקום נקמת יוסף אבי אמו שנאמר 'והמדנים מכרו אתו' ומנין שהיתה אמו של פינחס משל יוסף שנאמר 'מבנות פוטיאל' מזרע יתרו שפיטם עגלים לעבודה זרה ומזרע יוסף שפטפט ביצרו.
ג. דבר אחר שהיה משיח מלחמה.

וַיִּטְלַח אֶתְּם מִנְּה אֶלְךָ לַמְּטָה לְצָבָא וְכוּ' וַיִּקְצֹף מִנְּה עַל פְּקוּדֵי הַחַיִל וְכוּ' וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִנְּה הַחַיִּיתֶם כָּל נִקְבָה (ה) הַנְּה הָיוּ לְגֵי יִטְרָאֵל דְּבַר קְלָעַם (לא יז)

רבינו ה'

רבינו א'

מהו הנקמה ש נ צ ט ו ה משה לעשות במדינים והנה משה לא צוה אותם מה יעשו רק אמר להם לתת נקמת ה' במדין וחשב שלא ישאירו בהם שריד ופליט כנקמת עמלק או כנקמת שבעה עממים [משה הבין הציווי להרוג אותם לגמרי]

יתכן שנאמר כי משה נצטווה צרור את המדינים (במדבר כה יז) ונקום נקמת בני ישראל (פסוק ב) ושלח שם מועטים להכות בערי הפרזי וכל עץ טוב להפיל וכל מעין מים לסתום וכל חלקה טובה להכאיב באבנים כמנהג השוללים ולא צוה להם דבר רק להנקם כאשר תמצא ידם והש"י אשר לו המלחמות נתן מדין ומלכיהם ועריהם בידם [הציווי להכאיב להם]

מדוע ועל מה קצף משה?	וכאשר שהשאירו הנשים והבהמה קצף על הנשים היודעות משכב זכר לא זכר כי ראוי לפקודי החיל כל הורגן תחלת גם דבר גם נקמה גם לדין התורה ואת הבהמה תהרוגו (ויקרא כ טו) וכיון שראה שהעם חפץ לשלול מחל על הטף בנשים ועל השלל	ועל כן קצף על הנשים היודעות משכב זכר לא דבר אחר וצוה בטף הזכרים לנקמה והנה קצף על פקודי החיל וחלק כבוד לפנחס כי השם נתן לו את בריתו שלום [הקצף רק הנשים שהכשילו את בני ישראל]
----------------------	--	---

שנינו בספרי (מטות מג) אמר לו פנחס כשם שפקדתנו כן עשינו ולא ידעתי מהו שלא פקד אותם דבר בכתוב ואלו פקד אותם ועשו היאך יכעוס ואם פקד אותם חלילה ש י צ ב ו ר פ נ ח ס מצותו כי שאול אבד מלכותו על זה (שמואל א טו יא)	ואפשר לשפר לו כשם שפקדתנו מהרה סיני בדין התורה כי (תצור) תקרב אל עיר וגוי (דברים כ יח) כך עשינו בהם [להג"ל שהציווי הוא להרוג אותם כשבעה עממים פינחס אמר שעשה כמו הציווי בהר סיני]	הענין שפקדם לתת נקמת ה' במדין ואמר פנחס נקמה גדולה עשינו בהם
---	---	--

מדוע שלח משה אלף למטה	לא שלח שם כל עם הצבא ואע"פ שהיו המדינים עם רב והערים בצורות גדולות מאד והטעם כי הנכשלים בננות מואב היו רבים ואינם ראויים לנקמת ה' על כן בחרו אנשים צדיקים וידועים לשבטיהם	שלח שם מועטים להכות בערי הפרזי וכל עץ טוב להפיל וכל מעין מים לסתום וכל חלקה טובה להכאיב באבנים כמנהג השוללים ולא צוה להם דבר רק להנקם כאשר תמצא ידם [היות והציווי רק להכות לא צריך ע"פ]
-----------------------	---	---

**וְאַתֶּם חָנוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה טְעֵמַת יָמִים כֹּל הַרְגַּ נֶפֶט וְכָל נֹגַע בְּחֶלֶל
בְּתַחֲטָאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּמָּוֶה אֶתְּכֶם וְנִשְׁכַּחְתֶּם (כא ט)**

מחוץ לאיזה מחנה יחנו?

**מדוע הוזהרנו בהגעלת כלי מדין ולא
הוזהרנו בהגעלת כלי סיחון ועוג?**

הזהיר אותם עתה בהגעלת כלי מדין מאיסורי הגוים ולא אמר להם זה מתחלה בכלי סיחון ועוג שלקחו גם שללם כמו שאמר (דברים ב לה) רק הבהמה בזוננו לנו ושלל הערים אשר לכדנו והטעם כי סיחון ועוג מלכי האמורי הם וארצם מנחלת ישראל היא והותר להם כל שללם אפילו האיסורים דכתיב (שם ו יא) ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת ואמרו רבותינו (חולין י) קדלי דחזירי אשתרי להו אבל מדין לא היה משלהם ולא לקחו את ארצם רק לנקום נקמתם הרגו אותם ולקחו שללם ולכך נהג האיסור בכליהם

**מדוע הוזהרנו בדיני טומאה ממתי מדין ולא
הוזהרנו במתי סיחון ועוג?**

כן בדין הטומאה שהזהירם עתה (במדבר ל"א:ט"ו) ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים וגו' א. כי מלחמת סיחון ועוג בה היו כל ישראל וטומאה הותרה בצבור.

ב. ועל דרך הפשט הוזהירם ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים ותתחטאו כדי שלא יטמאו את העם אבל שם כולם היו שוים בדבר.

**מדוע הוצרכו לתת מכס לה' משלל מדין ולא
משלל סיחון ועוג?**

גם המכס הזה מפני שהיה השלל הזה מנקמת ה' בארץ לא להם אבל בארץ סיחון ועוג לא נתנו לכהנים וללוים מהם כלום אבל הוזהרו מהם שנאמר (במדבר יח כ) וחלק לא יהיה לך בתוכם אפילו בבזה.

**ויעש משה ואלעזר הפתח פֶּאֶסֶר צְנִיָּה ה' אֵת מִנְּשָׁה
(כא לא)**

**מדוע לא הזכיר את הנשיאים שגם נצטוו
למנות את שלל מדין?**

א. ופי' ויעש משה ואלעזר הכהן ולא הזכיר הנשיאים כי בידוע שעשו מצות משה שהוא השליט עליהם.

ב. ואולי הטעם בכאן כי השם צוה שיהיו שם אבות העדה בעבור שהוא דבר שבממון ולא יחדשו את אלעזר שיקח יותר מן המצווה לו והמצוה רשות בהם והם אמרו חלילה לנו כי מלאך ה' הוא ואין צורך להיותנו שם [נראה שמותר היה להם לעבור על הציווי בכדי שיראו שאינם חושדים באלעזר].

**וַיְהִי הַמַּחֲצֵה חֶלֶק הַיִּצְאִים אֶצְבָּא מִסְפַּר הַצֹּאן
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁלְשִׁים אֶלֶף וְשִׁבְעֵת אֶלְפִים
וְחִמֶּשׁ מֵאוֹת (לא לו)**

הנס שהיה בשלל מדין

ותהי המחצה חלק היצאים בצבא הוצרך הכתוב לפרט הזה שיוזכר כמה המחצה וכמה המכס להודיע כי מן היום שלקחו המלקוח הזה עד שמנו אותו וחצו אותו והפרישו ממנו המכס ונתנוהו לאלעזר כהן מכל המקנה הגדול הזה לא מת אחד וזה נס וכן במחצת העדה ללוים.

אונקלוס מתרגם אותו 'ברם במי אדיותא יתדי' ופי' בחטוי הזאה של אפר פרה [כפשוטו של מקרא כפרש"י]

רבינו מבאר לפי אונקלוס שהטבילה מדרבנן ולבי מהרהר עוד לומר שהטבילה הזו מדבריהם והמקרא אסמכתא עשו אותו וכן והצרכו אותה חכמים בכלי המתכות בלבד מפני שיש בהם כלים שתשימן באור ובכלי ראשון ובכלי שני ובצונן וזה צריך תלמוד.

פרשת מטות

וַיְשַׁלְּחוּ אֹתָם מִיַּד אֶלֶף לַמִּטָּה לַעֲבָא אֹתָם וְאֵת-פִּינְיֹזָס בֶּן-אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לַעֲבָא וְכִלְי הַקֹּדֶשׁ וְזִוְצִירוֹת הַתְּרוּעָה בִּידָו: (לא ו)

<p>רמב"ן וישלח אתם משה אלף למטה. לא שלח עם כל עם הצבא, ולא על פי שהיו המדינים עם רב והערים בצורות גדולות מאוד. והטעם כי הנכשלים בבנות מואב היו רבים ואינם ראויים לנקמת ה', ע"כ בחרו אנשים צדיקים.</p> <p>אמנם לכאורה עדיין צ"ב דהרי בוודאי משש מאות אלף איש, היה יותר משנים עשר אלף איש, שהם אלף למטה שלא נכשלו בבנות מואב, וא"כ למה שלח רק אלף למטה. ואפ"ל ע"פ מה שדרשו חז"ל (סוטה מד., הובא ברש"י דברים כ ח) עה"כ 'מי האיש הירא ורך הלבב ילך ויש לביתו וגו', 'רבי יוסי הגלילי אומר, 'הירא מעבירות שבידו', ולכך תלתה לו תורה לחזור על בית וכרם ואשה, לכסות על החוזרים בשביל עבירות שבידם, שלא יבינו שהם בעלי עבירה והרואהו חוזר, אומר, שמא בנה בית או נטע כרם או ארס אשה".</p> <p>וזה כוונת רבינו דלכן לא שלח 'כלי עם הצבא, כי הנכשלים בבנות מואב היו רבים, וכל אלה שנכשלו לא היה יכול לשלחם. אמנם לכאורה הרי בוודאי היה יותר מאלף למטה שלא נכשלו, וא"כ למה לא שלח כל אלה שלא נכשלו. דאם כן יבינו שכל אלה שנשארו נכשלו בבנות מואב, לכן בחרו רק אלף אנשים למטה, וזה יכסה על כל אלה שחזרו בשביל עבירות שבידם.</p>	<p>רמב"ן וישלח אתם משה אלף למטה. לא שלח עם כל עם הצבא, ולא על פי שהיו המדינים עם רב והערים בצורות גדולות מאוד. והטעם כי הנכשלים בבנות מואב היו רבים ואינם ראויים לנקמת ה', ע"כ בחרו אנשים צדיקים.</p> <p>אמנם לכאורה עדיין צ"ב דהרי בוודאי משש מאות אלף איש, היה יותר משנים עשר אלף איש, שהם אלף למטה שלא נכשלו בבנות מואב, וא"כ למה שלח רק אלף למטה. ואפ"ל ע"פ מה שדרשו חז"ל (סוטה מד., הובא ברש"י דברים כ ח) עה"כ 'מי האיש הירא ורך הלבב ילך ויש לביתו וגו', 'רבי יוסי הגלילי אומר, 'הירא מעבירות שבידו', ולכך תלתה לו תורה לחזור על בית וכרם ואשה, לכסות על החוזרים בשביל עבירות שבידם, שלא יבינו שהם בעלי עבירה והרואהו חוזר, אומר, שמא בנה בית או נטע כרם או ארס אשה".</p> <p>וזה כוונת רבינו דלכן לא שלח 'כלי עם הצבא, כי הנכשלים בבנות מואב היו רבים, וכל אלה שנכשלו לא היה יכול לשלחם. אמנם לכאורה הרי בוודאי היה יותר מאלף למטה שלא נכשלו, וא"כ למה לא שלח כל אלה שלא נכשלו. דאם כן יבינו שכל אלה שנשארו נכשלו בבנות מואב, לכן בחרו רק אלף אנשים למטה, וזה יכסה על כל אלה שחזרו בשביל עבירות שבידם.</p>
---	---

וְאֹתָם זִוְנֵי מִזְוִיץ לְמוֹזָנָה שִׁבְעַת יָמִים כֹּל הַרְגַּי וְכָל אֲנָע בְּזֹלָל תִּתְזַטְּאוּ בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי אֹתָם וְשִׁבְיָם: (לא יט)

<p>רמב"ן אתם ושביכם. שיחטאו השבי הנגועים בחלל, וכל בגד וכל כלי עור³ אשר זידם כדון ישראל, שלא יטמאו את העם בצגדיהם ובכליהם.</p> <p>³ לכן נקט רבינו 'כלי עור', דכלי עור נעשה אב הטומאה, ומטמא אדם וכלים. משא"כ כלי חרס לא נעשה אב הטומאה ואינו מטמא אדם וכלים.</p>	<p>רמב"ן אתם ושביכם. שיחטאו השבי הנגועים בחלל, וכל בגד וכל כלי עור³ אשר זידם כדון ישראל, שלא יטמאו את העם בצגדיהם ובכליהם.</p> <p>³ לכן נקט רבינו 'כלי עור', דכלי עור נעשה אב הטומאה, ומטמא אדם וכלים. משא"כ כלי חרס לא נעשה אב הטומאה ואינו מטמא אדם וכלים.</p>
---	---

כָּל-דְּרָבָר אֲשֶׁר-יָבֵא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ וְטָהַר אֹף בְּמִי נִדְּהָ וְיִתְזַטְּאוּ וְכָל אֲשֶׁר לֹא-יָבֵא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּמִיָּם: (לא כו)

<p>רמב"ן תעבירו באש וטהר... והזהיר אותם עתה בהגעלת כלי מדין מאיסורי הגויס, ולא אמר להם זה מתחלה בכלי סיחון ועוג ושלחם גם שללם, כמו שאמר (דברים כ ג) רק הבהמה בזנו לנו ושלל הערים אשר לכדנו. והטעם כי סיחון ועוג מלכי האמורים הם, ואלרס מנחלת ישראל היא, והותר להם כל שללם אפילו האסורים, דכתיב (שם ו יא) ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת, ואמרו רבותינו (חולין יו) קדלי דחזירי אשתרי להו, אבל מדין לא היה משלהם ולא לקחו את ארלם, רק לנקום נקמתם רגו אותם ולקחו שללם, ולכן נהג האיסור בכליהם⁴.</p>	<p>רמב"ן תעבירו באש וטהר... והזהיר אותם עתה בהגעלת כלי מדין מאיסורי הגויס, ולא אמר להם זה מתחלה בכלי סיחון ועוג ושלחם גם שללם, כמו שאמר (דברים כ ג) רק הבהמה בזנו לנו ושלל הערים אשר לכדנו. והטעם כי סיחון ועוג מלכי האמורים הם, ואלרס מנחלת ישראל היא, והותר להם כל שללם אפילו האסורים, דכתיב (שם ו יא) ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת, ואמרו רבותינו (חולין יו) קדלי דחזירי אשתרי להו, אבל מדין לא היה משלהם ולא לקחו את ארלם, רק לנקום נקמתם רגו אותם ולקחו שללם, ולכן נהג האיסור בכליהם⁴.</p>
---	---

פרשת פנחס

פִּינְיֹזָס בֶּן-אֶלְעָזָר בֶּן-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הַשֵּׁיב אֶת-זִמְתֵי מַעַל בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָאֵי אֶת-קִנְיָתֵי בְּתוּכָם וְלֹא-כִלְיֵי אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָתֵי: (כה יא)

<p>רמב"ן פירוש, כוונת הכתוב 'לכן אמור', היינו שיודיע 'לישראל שכוונו של פנחס שהוא כהן לעולם. ואפ"ל טעם הדבר שציוה הקב"ה למשה, שיאמר לבני ישראל שכוונו של פנחס, שהוא כמו שכתב האוה"ח הק' לפרש הפסוק בריש הפרשה 'וידבר ה' אל משה 'לאמר', 'ונראה שנתכוון בזה שיאמר לישראל דברים נאמרים בענין. והכוונה כדי שיכירו מפעל טוב שעשה להם פנחס, ולא ישאוהו בשביל הריגת הנשיא, ובמה שנמשך מסיבתו שחבט המלאך מהם מה שחבט, כאמרם ז"ל (סנהדרין פבב). פירוש שהמלאך ירד ונגף בשבט שמעון לטורדם, שלא יהרגו את פנחס.</p>	<p>רמב"ן פירוש, כוונת הכתוב 'לכן אמור', היינו שיודיע 'לישראל שכוונו של פנחס שהוא כהן לעולם. ואפ"ל טעם הדבר שציוה הקב"ה למשה, שיאמר לבני ישראל שכוונו של פנחס, שהוא כמו שכתב האוה"ח הק' לפרש הפסוק בריש הפרשה 'וידבר ה' אל משה 'לאמר', 'ונראה שנתכוון בזה שיאמר לישראל דברים נאמרים בענין. והכוונה כדי שיכירו מפעל טוב שעשה להם פנחס, ולא ישאוהו בשביל הריגת הנשיא, ובמה שנמשך מסיבתו שחבט המלאך מהם מה שחבט, כאמרם ז"ל (סנהדרין פבב). פירוש שהמלאך ירד ונגף בשבט שמעון לטורדם, שלא יהרגו את פנחס.</p>
--	--

העולה מן האימורין, דיש חילוק בין רבינו להאוה"ח הק' היכן רמזו דבר זה שיאמר לישראל שכוונו של פנחס, כי רבינו מפרש שמרומז ב'לכן אמור', והאוה"ח מפרש שמרומז ב'לאמר'. ואפ"ל דרבינו לשיטתו למש"כ (שמות ו י) 'שלאמר' אין הכוונה שיאמר לאחרים, רק מורה על בירור הענין שהוא אמור באמירה גמורה ולא ברמז. ולכן לא יכול לפרש 'לאמר' שיאמר לישראל, לכן מפרש ד'לכן אמור' קאי שאמר לישראל, אבל דעת האוה"ח 'שלאמר' הכוונה שיאמר לאחרים, לכן מפרש ד'לאמר' קאי שיאמר לבני ישראל, ו'לכן אמור' קאי שיאמר לפנחס.

כִּי צִרְיִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלִיָּהֶם אֲשֶׁר זָכְרוּ לָכֶם עַל דְּבַר פְּעוּר וְעַל דְּבַר כְּזָבִי בַת זִשְׁיָא מִדִּין אֲזוּתָם הַמְּכַפֶּה בְּיוֹם הַמְּכַפֶּה וכו': (כה יז)

<p>רמב"ן ועטם זנכליהם. כאשר פירשתי (לעיל כה א) כי זקני מדין חשבו המהפכה הרעה הזאת כמו שנאמר (לעיל כז ד) וילמדו מואב אל זקני מדין, כי בהם נחיענו מתחלה, והם נחנו ענה זו למואב שזננה בנוחם עמהם וינמנו אותם לזבל פעור להדיחם מעל השם ואם לא נזכר שם².</p>	<p>רמב"ן ועטם זנכליהם. כאשר פירשתי (לעיל כה א) כי זקני מדין חשבו המהפכה הרעה הזאת כמו שנאמר (לעיל כז ד) וילמדו מואב אל זקני מדין, כי בהם נחיענו מתחלה, והם נחנו ענה זו למואב שזננה בנוחם עמהם וינמנו אותם לזבל פעור להדיחם מעל השם ואם לא נזכר שם².</p>
---	---

וזה כוונת רבינו 'ואם לא נזכר שם', דהיינו לפי שיטתו לא מבואר לעיל העצה של זנות, ד'איעצך' הכוונה שאמר לו מה שיקרה עם עמו באחרית הימים, וזה כוונתו 'כי זקני מדין חשבו וכו', שלשיטתו זקני מדין נתנו את העצה.

אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵשׁ-מֵאֹת אֶלְפֵי וְאַלְפֵי שִׁבְעֵי מֵאֹת וּשְׁלֹשִׁים: (כו ז)

רמב"ן

מעשה חטא

³ לכאורה צ"ב מה שהוקשה רבינו 'לא ידעתי למה נמנה בני לוי', דהנה לכאורה לפי המבואר במדרש תנחומא (הובא ברש"י כו א), הטעם שהדגיש הכתוב שנמנו אחרי המגיפה, 'משל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהן, והוא מונה אותן לידע מנין הנתורות', ולפי מש"כ רבינו עה"כ יחי ראובן, (דברים פרק לג פסוק ו) שארבעה ועשרים אלף שמתו במגיפה, לא היה רק משבט שמעון, אלא מכל השבטים, א"כ שפיר היה צריכים לספור שבט לוי לדעת מנין הנתורות. ואפ"ל דאי"נ דדעת רבינו שארבעה ועשרים אלף לא היו רק משבט שמעון, אלא גם משאר

שבטים, מ"מ משבט לוי לא מת אפילו אחד מהם, שהרי הם לא נכשלו בפעור. וסמוכין לזה ממש"כ רבינו (דברים פרק לג פסוק ח) עה"כ וללוי אמר וגו', אשר נסיתו במסה. וז"ל ובספרי אשר נסיתו במסה, הרבה נסיתו ונמצא שלם בכל הנסיונות" עכ"ל, א"כ א"ש קושיית רבינו לא ידעתי למה נמנה בני לוי.

⁴ כוונת רבינו באמרו ומה תועלת 'עתה' במנינם, דהנה בני ישראל נמנו 'כאן' משום שלא לה המנויים כאן תחלק הארץ בנחלה, אבל בני לוי לא נטלו חלק בארץ, א"כ צ"ע מה תועלת 'עתה' במנינם'.

עוד אפ"ל דהנה בפרשת מדבר נמנו שבט לוי (פרק ג פסוק טו), וכן נמנו בכורי ישראל (שם מה), ושם היו צריכים למנות שבט לוי, דשם צוה ה' לפדות בכורי ישראל עם הלויים, והיה צריכים למנות גם שבט לוי כדאי לדעת כמה בכורים נפרו בלויים, והשאר מבכורי ישראל היו צריכים לפדות בכסף. וזה כוונת רבינו מה תועלת 'עתה' במנינם, אבל המניין של פרשת במדבר שפיר היו צריכים למנותם.

⁵ המקור למש"כ רבינו שאולי רק הלויים שנמנו עכשיו קבלו הערים לשבת ומגרשיהן לבהמתם, ולא הנולדים אח"כ, אפשר לומר שסמך דבריו על מש"כ רש"י (פרק כו פסוק ג) לבאר הפסוק לאלה תחלק הארץ, 'ולא לפחותים מכן עשרים אע"פ שבאו לכלל עשרים בטרם חלוק הארץ, שהרי שבע שנים כבשו ושבע חלקו, לא נטלו חלק בארץ אלא ש מאות אלף" עיי"ש. א"כ הכא נמי אפשר לומר גבי הלויים שרק אלו שנמנו עתה קבלו חלק, ולא הנולדים אח"כ. ולפי"ז מדויק מה שנאמר 'ואלה פקודי הלוי, וא"ו מוסיף על ענין הראשון. דגם גבי הלויים היה כמו אצל בני ישראל, שרק מי שהיה במנין זה קיבל חלקו בארץ ישראל.

פרשת בלק

נָאֵם יִשְׂמָעֵל אֲמֹרִי-אֵל אֲשֶׁר מוֹזְזָה שְׂדֵי יוֹזְזָה נָפֹל וְנָקְוִי עֵינַיִם: (כד ד)

רמב"ן

מעשה חטא

⁶ רבינו מבאר דברי הספרי 'משה לא היה יודע מה מדבר עמו, ובלעם היה יודע מה מדבר עמו', שאין כוונת הספרי לומר ח"ו שבלעם היה גדול ממשה במעלת הנבואה, אלא אדרבה משה רבינו היה גדול יותר במעלת נבואה, והיה מוכן תמיד בכל עת לדבור עם הקב"ה, והיה הקב"ה מצוה אותו כפי רצונו יתברך שמו. משא"כ בלעם הרשע היה מכוון ומחשב בדבר ההוא שהוא חפץ בו, והולך ומתבודד ומכין נפשו להיות עליו הרוח, ולכן היה יודע שאם יחול עליו נבואה, יחול עליו רק בענין שהוא אשר חשב ידבר עמו לא בענין אחר.

נמצא דזה שבלעם היה יודע מקודם מה הקב"ה ידבר אתו, אינה מעלה, אלא חסרון, מכיון שבלעם היה צריך להכין את עצמו לקראת נבואת ה', לכן לא היה מדבר עמו רק על מה שהכין את עצמו. ולכן היה יודע מה הקב"ה רוצה לדבר אתו, היינו מה שהכין את עצמו, שהרי דברים אחרים שלא הכין את עצמו, לא היה יכולים לדבר אתו. משא"כ משה רבינו היה תמיד מוכן ומזומן לקבל כל נבואה מהקב"ה, ולכן לא ידע מקודם מה ידבר עמו ק-ל.

ועל זה נאמר בספרי משל לטבחיו של מלך, שהטבח יודע בהוצאת שלחנו, והשר שלו שהוא נאמן בכל ביתו ועומד בסודו לא יודע בהוצאת השלחן. שזה שהטבח יודע הוצאת השלחן אינו מעלה, אדרבה הרי הוא חסרון שכיון שהוא הטבח הוא יודע הוצאת השלחן, משא"כ השר שהוא במדרגה יותר גדולה אינו יודע הוצאת השלחן.

⁷ ובוזה מבאר רבינו מהיכן ידע בלעם מה יאמר לו הקב"ה, 'מה אקב לא קבה אל' וכל הענין, כי כפי האמור דרך על מה שהכין את עצמו ידבר אתו הקב"ה, ע"כ שהוא הכין עצמו לברך כל הברכות. אמנם לכאורה הרי במחשבתו היתה לקלל את ישראל, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין קה): 'מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו', וא"כ למה הכין ברכות, ע"ז אומר רבינו כי ע"י קסמיו היה יודע העתידות לבוא, ולכן ידע שהקב"ה לא יתנו שיקללו. לכן התחכם ומה שרצה לקלל הפכו לברכה, וכוונתו היתה שאמנם 'בדיבור' יברך את ישראל, אבל 'במחשבתו' יכוון לקללם, וכמו שבאמת היה בסוף כמו שמבואר בגמרא (סנהדרין שם) שכולם חזרו לקללה.

⁸ וראוי לציין כאן מש"כ רבינו (שופטים יח ט) וז"ל והזכיר 'קסם קסמים', והוא מחשבה בעתידות בכלל, מלשון קסם על שפתי מלך במשפט לא ימעל פיו (משלי טז י), כמו שאמר (יהושע יג כב) 'בלעם בן בעור הקוסם', עכ"ל. מבואר בדברי רבינו דהגדרה של קוסם הוא 'מחשבה בעתידות'. וזה שכתב כאן 'ותבאונה העתידות בלבו'.

ולפי זה מבואר היטב מה שכתב רבינו שאצל בלעם לפני הנבואה "היה מכין ומחשב" דבדבר ההוא שחפץ בו", מכיון שכל כוחו היה במחשבתו, [שהרי קוסם כוחו מחשבה בעתידות]. ולפי"ז א"ש נמי שבמחשבתו רצה לקללם, אפילו בשעת ברכתו, מכיון שכוחו היתה במחשבה. ולפי"ז מדויק לשון הגמרא מברכותו של אותו רשע למד מה היה 'בלבו', פירוש שבלבו כיון בשעת הברכה לקללה, וכיון שכוחו היה במחשבתו, לכן נתקיימה בסוף.